

ביאורים

למדנו בימים הקודמים שיציאת מצרים מוגדרת 'יציאה לפועל לגמרי' של עם ישראל, וככזו, הכרחי שתיעשה בידי הקב"ה. הבנו את הקשר הפנימי בין מהות יציאת מצרים לקב"ה, ומדוע דווקא הקב"ה פעל אותה. המהר"ל מוסיף שאלה - האם רק הקב"ה יכול היה לפעול אותה? האין בנמצא נברא אחר שיכול לפעול את אותה הפעולה?

המהר"ל משתמש במשל: בשעה טובה הפרה המליטה, ולמרבה הפלא גם הפעם נולד עגל, שור קטן. שור מוליד שור. ישנן פעולות שהן טריוויאליות, כגון הרמת אבן, אכילת תפוח. את שתי הפעולות האלו יכולים לעשות הן האדם והן בעלי החיים, לדוגמה הקוף או הפיל. אמנם ככול שהפעולה יותר איכותית, דהיינו מיוחדת ובעלת משמעות, הרי שמצטמצם מספר בעלי היכולת לפעול אותה. אם נעבור מפעולות אכילת תפוח לפעולת דגירה על ביצה - נמצא את עצמנו עם מין העופות בלבד. התהוות של בעל חיים ספציפי, שור או אדם - זוהי פעולה עוד יותר מיוחדת, ולה מסוגל רק מין אחד - השור לשוורים והאדם לבני האדם.

לכל פעולה מיוחדת יש פועל המיוחד לה, ורק הוא יכול לפעול אותה.

המהר"ל מוסיף עוד נקודה: לא רק שהפועלים מיוחדים, יש גם דמיון בין הפעולה לפועל. אפשר לראות קשר ביניהם. האש התמה והיבשה מולידה יובש וחום. המים - מולידים לחות, רטיבות וקור.

פעולת היציאה של עם ישראל ממצרים היא מיוחדת. היא בעלת משמעות עמוקה. מדובר על בריאת העם שיעוד העולם כולו יתגלה דרכו. לפיכך היא מיוחדת לפועל אחד, לקב"ה. פעולה כזו כיציאה לפועל, כהתהוותו של עם ישראל - אין אפשרות שתהיה נעשית בידי נברא אחר מלבד הקב"ה.

המהר"ל מוצא סמך בחז"ל לדברים אלו. חז"ל אמרו: "אין מלאך אחד עושה שתי שליחויות ואין שני מלאכים עושים שליחות אחת" [בראשית רבה וירא נ, ב]. מדוע זה כך? מלאכים הינם מציאות רוחניות. מלאך נבדל מחבירו בהיותו מציאות רוחנית אחרת. פיל א' שונה מפיל ב' במראהו במשקלו ובגובהו, אף שיתכן שאין כל הבדל מהותי ביניהם. כל זה אינו קיים במלאכים, כיוון שאין להם גוף - לא ייתכן שההבדל ביניהם יהיה גשמי כגובה או משקל. ההבדל ביניהם זהו תפקידם ומטרתם בעולם. כיוון שההבדל ביניהם הוא תפקידם ומטרתם, לא ייתכן שיעשו את אותה השליחות. וכן להיפך, אם שליחות מסוימת מתאימה למלאך מסוים, כיוון שתכונותיו מתאימות לבצע אותה, אי אפשר שמלאך אחר יעשה זאת.

המהר"ל חוזר ומסכם שזו הסיבה שהקב"ה הוא זה שפעל את יציאת מצרים. הקב"ה הוא היחיד הנמצא בשלמות, ולכן הוא היחיד שיכול לפעול ולהוציא לפועל חידוש כה גדול בעולם, יצירת ההווה החדשה שנקראת "עם ישראל".

הרחבות

• מלאכים כבני אדם

אין מלאך אחד עושה שתי שליחות. רבותינו נתנו מספר הסברים לשאלה מדוע אין מלאך אחד עושה שתי שליחויות:

רבי יוסף אלבו כתב: "כי כמו שהראש במדינה ימנה אנשים על ראשיות (=משרות ניהול) מה כפי שלמותם והשגתם, ואחרים על ראשיות יותר גדול כפי גודש (=מלוא) שלמותם והשגתם, כך השם יתברך ימנה כל אחד מן המלאכים על ענין מיוחד כפי השגתו וכחו... שיש לכל מלאך שליחות וכח מיוחד כפי השגתו" [עיקרי ב, ב]. התפקיד שמיעד הקב"ה למלאך 'תפור למידותיו' באופן מדויק, ולכן המלאך עושה רק את שליחותו, ולא וזולתה.

רבי צבי אלימלך מדינוב, בעל בני יששכר, הציג כיוון אחר: "אין מלאך אחד עושה שתי שליחות, להורות על גדולתו יתברך שמו כי רבוא רבבן קדמוהי (=רבי רבבות מלאכים לפניו; [דניאל ז, ז], ויכול לשלוח לכל דבר שליח מיוחד" [אגרא דכלה וירא]. הסבר זה מדגיש את גדולתו של הקב"ה, שביכולתו להשתמש במגוון של מלאכים כדי לבצע את רצונו בעולם.

רבי צדוק הכהן מלובלין הלך בדרך נוספת: "אין מלאך אחד עושה שתי שליחויות, כי לא יוכל לשנות עצמו מתכלית הבריאה שנברא לאותו שליחות" [פרי צדיק פסח שני, ב].

מההסברים השונים על מהותם של המלאכים, יכולים אנו ללמוד עקרונות חשובים על חיינו: מהסברו של ר"י אלבו עולה שכמו שהתפקיד של המלאך מתאים לו, כך גם האדם מקבל מהקב"ה את השליחות המיוחדת המתאימה לכוחותיו. מדברי ה'בני יששכר' לומדים אנו על גדולתו של הקב"ה, בעל היכולת ובעל הכוחות כולם. רבי צדוק מלמד אותנו את המבט הנכון על חיינו: השליחות שלנו קדמה לנו, ורק בזכותה ניתנו לנו הכוחות הנדרשים כדי לבצע היטב.

לעילוי נשחת בת-שבע את אשר נחמיה שטריגלר ע"ה

ועוד תדע להבין, כי אי אפשר שיהיה יציאת מצרים כי אם על ידי הקדוש ברוך הוא, כי הפועלים מתמצא אותם² מיוחדים שלא יצא דבר מפל דבר, כמו שתראה במציאות העולם, כי האדם יוליד אדם, והשור שור, וכל הפועלים מיוחדים. וכאשר מצאנו כי הפעל הזה שהוא ההוצאה מיוחד לו יתברך, אי אפשר שתהיה פעולה הזאת על ידי אחר, שאם כן היו שני פועלים לפעולה אחת, ולא היו מיוחדים הפועלים והמקבילים הפעלה, ודבר זה לא יתכן כמו שאמרנו למעלה. והפעל הוא לפי ענין הפועל, ודבר זה נראה בכל דברים הטבעיים. ואף הפעלה דומה³ מתייחס אל הפועל, כי כאשר נמשך מן האש פעולה, נמשך היבש לפי ענין האש שהוא יבש. וכן הלחות מן הפנים, תמיד מתייחס הפעלה אל הפועל, ודבר זה מסכם מן המעיינים. ואם תאמר שאפשר שתהיה גאלתם על ידי אחד מן המלאכים, אם כן לא היתה הפעלה מיוחדת, שאם היה אפשר להיות יוצאים על ידי מלאך, אם כן פעלת היציאה מתייחס אל השם יתברך או מלאך, ולא מצאנו דבר אחד מתייחס אל שני פועלים, האחד גדול ואחד קטן. כי אם הוא מיוחד לפועל הגדול, אי אפשר לפעל פועל קטן דבר זה. וכל זה רמזו רבותינו זכרונם לברכה בבראשית רבה בפרשה

וירא (פרשה נ, א): אין מלאך אחד עושה שתי שליחות, ואין שני מלאכים עושים שליחות אחת. ובאור זה: כי אם היה מלאך אחד עושה שתי שליחות מקלקים, נמצא שהיה המלאך מתייחס אל שני דברים שאין זה פזה, ואם הוא מתייחס אל דבר זה אינו מתייחס אל דבר אחר. וכן אין שני מלאכים עושים שליחות אחת, שאם השליחות מתייחס אל מלאך זה, אי אפשר להיות מתייחס אל מלאך אחר שהוא מקלק ממנו ומבדל. כלל הדבר, שצריך להיות הפועל מתייחס אל הפעלה והפעלה אליו, כמו שאמרנו, ודבר זה עמוק מאוד ביחס הפועלים. וזהו שאמר: אם לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים היינו אנוהו ובנינו ובני בנינו משעבדים לפרעה במצרים.

ובאולי תשאל: מהו מעלת ומדרגת ההוצאה שלא היתה אפשרית כי אם על ידי השם יתברך בעצמו, ולא תיחס לשום פועל אחר? דבר זה כבר נתבאר למעלה, שכל יציאה אל הפעל הוא על ידי השם יתברך בעצמו, וכמו שהארכנו, והם דברים ברורים מאוד.

והבן עוד שאין אפשרות שתהיה יציאת ישראל ממצרים אלא על ידי הקב"ה, כי כל מי שפועל בעולם יש לו פעולה המיוחדת לו ואין הפעולות נפעלות על ידי פועלים באקראי, כמו שאנו רואים שאדם מוליד אדם ושור מוליד שור, וכל פועל עושה את פעולתו המיוחדת. כבר בארנו שפעולת הוצאת ישראל ממצרים מיוחדת לקב"ה, ולכן אי אפשר שתעשה פעולה זו על ידי אחר. אם היתה יכולה ההוצאה להעשות על ידי אחר, היו שני פועלים לפעולה אחת ולא היה ייחוד לפועל ולפעולה, וזה דבר בלתי אפשרי כמו שבארנו. חשיבות הפעולה היא בהתאם לחשיבות הפועל. דבר זה אנו מוצאים בכל הדברים של עולם הטבע. גם לפעולה³ שיש התייחסות לפועל, לדוגמה: היובש מתייחס אל האש, והלחות אל המים. תמיד יש יחס בין הפעולה אל מי שפועל אותה, ודבר זה מוסכם בין הפילוסופים. ואם תאמר שיכלה גאולתם להיות על ידי מלאך! אם כן לא היתה הפעולה מיוחדת, שאם תתכן הגאולה על ידי מלאך, הרי הפעולה מתייחסת אל הקב"ה או אל מלאך, ולא יתכן שפעולה אחת תתייחס אל שני פועלים כשהאחד גדול והשני קטן, כי אם הפעולה מיוחדת אל הפועל הגדול, לא יוכל פועל קטן לעשותה. רעיון זה רמזו חכמים בבראשית רבה באומרים: אין מלאך אחד עושה שני שליחויות, ואין שני מלאכים עושים שליחות אחת. ביאור דבריהם: אם מלאך אחד היה עושה שתי שליחויות, נמצא שהמלאך מתייחס אל שתי פעולות שונות, ואם הוא פועל פעולה אחת אין הוא יכול לפעול פעולה אחרת השונה מהראשונה. וכן אין שני מלאכים עושים שליחות אחת, שאם הפעולה מתייחסת אל מלאך אחד, אין היא מתייחסת אל מלאך אחר שונה ממנו. כללו של דבר: הפועל מתייחס אל הפעולה, והפעולה מתייחסת אל הפועל. דבר זה, יחס הפעולה והפועל הוא דבר עמוק. על זה נאמר: אילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים. ואם תשאל: במה מיוחדת ההוצאה שאין היא אפשרית אלא על ידי הקב"ה בעצמו ולא על ידי שום פועל אחר? דבר זה בארנו קודם, שכל יציאה מהכח אל הפועל היא רק על ידי הקב"ה, שרק הוא בפועל לגמרי. דברים אלו ברורים.

כל פעולה מיוחדת מתייחסת אל הפועל אותה, לכן ההוצאה דווקא ע"י הקב"ה

